

અસ્વીકરણઃ સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

અસ્વીકરણઃ સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અમદાવાદ સ્થિત ગુજરાત વડી અદાલતમાં

વિશેષ દીવાનીમામરિક અરજી નં. ૮૮૮૪-સન-૨/૦૧૧

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમુર્તિશ્રી બ્યાઅધીસ અકિલ કુરેશી

અને

માનનીય ન્યાયમુર્તિશ્રી બ્યાઅધીસ જે.બી. પારડીવાળા

=====

૧ શું સ્થાનિક અખબારોના પ્રતિનિધિરીપોર્ટરોને આ ચુકાદો જોવાની પરવાનગી આપવામાં આવી શકે? હા

૨ રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવાનું કે નહીં ? હા

૩ શું તેમના લોર્ડશીપ્સ ન્યાયમુર્તિઓને નિષ્પક્ષ ઉચિત નકલ જોવા ઇચ્છે છે કે નહીં ચુકાદાની ?

જ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ ની વ્યાખ્યાને લઈને અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ આદેશને લગતો કાનૂનનો કોઈ સારભૂત પ્રશ્ન સામેલ છે? ના

પ શું તેને દીવાની ન્યાયાધીશને પરિભ્રમણ માટે મોકલવાનું છે ? ના

=====

વલ્લભભાઈ પરશોત્તમભાઈ પટેલ અને પ....અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય, પ્રતિબંધ અને આબકારી વિભાગના સચિવ મારફતે અને
પ....પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિજ્ઞાપી:

શ્રીમતી કેટ્ટી એ. મહેતા સાથે શ્રી મનન એ. શાહ, વકીલ, અરજદારો ક્રમાંક ૧ – ૬ માટે.

—શ્રી કમલ ત્રિવેદી, એડવોકેટ જનરલ, સાથે શ્રીમતી એસ.કે. વિશેન, સહાયક સરકારી વકીલ, સાથે એચ. એલ. જાની, ઇન્ચાર્જ સરકારી વકીલ, પ્રતિવાદીઓ ક્રમાંક ૧ – ૬ માટે

=====

સમક્ષ: માનનીય શ્રી ન્યાયમુર્તિશ્રી ન્યાયાધીશ અકિલ કુરેશી

-અને માનનીય ન્યાયમુર્તિશ્રી ન્યાયાધીશ જે.બી. પારડીવાળા

તારીખ :
૨૬/૦૮/૨૦૧૪
મૌખિક ચુકાદો

(પ્રતિ : માનનીય ન્યાયમુર્તિશ્રી ~~ન્યાયમુર્તિ~~ અકિલ કુરેશી)

૧. અરજદારોએ ગુજરાત અધિનિયમ ક્રમાંક ૨૭ સન ૨૦૦૩ દ્વારા સુધારેલ બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ની સુધારેલ કલમ ૨ (૩૯-એ) ની બંધારણીય માન્યતાને પડકારી છે.

૨. સંક્ષિપ્ત હકીકતો નીચે મુજબ છે:

૨.૧ અરજદારો મુખ્યત્વે શેરડીની ખેતી કરતા ખેડૂતો છે. તેઓ આવી શેરડીમાંથી ગોળનું ઉત્પાદન કરે છે. શેરડીની કાપણીની ઋતુ નવેમ્બરથી માર્ચ વચ્ચે હોય છે. એકવાર શેરડીનો પાક કાપી લેવામાં આવે પછી તેનો ઉપયોગ ખાંડના ઉત્પાદન માટે અથવા ગોળના ઉત્પાદન માટે થઈ શકે છે. ખાંડના ઉત્પાદનનો મોટો ભાગ ખાંડ સહકારી મંડળીઓના હાથમાં છે. જો કોઈ ખેડૂત ખાંડ સહકારી મંડળીનો સભ્ય ન હોય, તો તે પોતાની શેરડી ખાંડના કારખાનાને વેચી શકશે નહીં. અરજદારો નાના ખેડૂતો હોવાથી અને કોઈપણ ખાંડ સહકારી મંડળીના સભ્ય ન હોવાથી, તેઓ પોતાની જ શેરડીમાંથી ગોળનું ઉત્પાદન કરે છે. અરજદારો દર્શાવે છે કે રાજ્યમાં તેમની જેમ અંદાજે ૧૧૧૫ કુશરો છે, જે શેરડીમાંથી ગોળનું ઉત્પાદન કરવામાં સંકળાયેલા છે. તેઓ દર વર્ષે અંદાજે ૬૦,૦૦૦ ટન ગોળનું ઉત્પાદન કરે છે અને તે માટે અંદાજે ૬ લાખ ટન શેરડીનો ઉપયોગ કરે છે. અંદાજે ૨૩,૦૦૦ ખેડૂતો અને મજૂરોના પરિવારો આ વ્યવસાય પર નિર્ભર છે.

૩. બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૮ પ્રતિબંધની નીતિના પ્રોત્સાહન, અમલીકરણ અને અસરકારક અમલ સાથે સંબંધિત કાયદાના એકીકરણને

સંબંધિત છે. રાજ્યની પ્રતિબંધ નીતિને અમલમાં મૂકવા માટે બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ માં વિવિધ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે. ની કલમ ૨ (૩૯-એ) ની

બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ માં “સડેલો ગોળ” શબ્દસમૂહની વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે. ૨૯.૦૯.૨૦૦૩ સુધી, સડેલા ગોળની વ્યાખ્યા કરતી કલમ ૨ (૩૯-એ) નીચે મુજબ હતી:

૨(૩૯-એ). “સડેલો ગોળ” એટલે ગોળ, ગુળ, જિંગરી, પલ્મીરા ગોળ અથવા રાબ તરીકે ઓળખાતી વસ્તુ તથા શેરડીમાંથી દબાવીને કાઢેલા રસને ઉકાળી અથવા પ્રક્રિયા કરીને, અથવા પલ્મીરા પામ, ખજૂર પામ, સોગો પામ, પ્રાબપામ અથવા નાળિયેર પામમાંથી કાઢેલા રસને ઉકાળી અથવા પ્રક્રિયા કરીને, શિરા ભેળવવામાં આવ્યો હોય કે ન હોય તે રીતે તૈયાર કરવામાં આવેલ અન્ય મધ્યવર્તી ઉત્પાદન, અને જે પ્રવાહી સ્વરૂપમાં હોય અથવા અર્ધપ્રવાહી અથવા ચીકણા સ્વરૂપમાં હોય અને જેનો રંગ ઘેરો ભૂરો અથવા કાળો હોય અથવા જે, ઘન, પ્રવાહી, અર્ધપ્રવાહી અથવા ચીકણા સ્વરૂપમાં હોવા છતાં, ગંદું, સડેલું, ઘૂણાસ્પદ અથવા વિઘટિત બની જવાથી માનવીય ઉપભોગ માટે અયોગ્ય હોય;]

૪. બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૬૪ અનુસંધાને એ જોગવાઈ કરે છે કે સરકાર દ્વારા સત્તાવાર રાજપત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરાયેલ અધિસૂચના દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય તેવી માત્રાથી વધુ પ્રમાણમાં સડેલો ગોળ કોઈપણ વ્યક્તિ પોતાના કબજામાં રાખી શકશે નહીં, સિવાય કે સરકાર દ્વારા સશક્ત બનાવવામાં આવેલ અધિકારી દ્વારા અનુમતિપત્ર અપાયેલ હોય. બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૬૪એ વધુમાં એ પણ જોગવાઈ કરે છે કે સરકાર દ્વારા સશક્ત બનાવવામાં આવેલ અધિકારી દ્વારા અપાયેલ લાઈસન્સ, અનુમતિપત્ર, પાસ અથવા અધિકૃતતાના અધિકાર હેઠળ અને તેની શરતો તથા નિયમો અનુસાર સિવાય કોઈપણ વ્યક્તિ સડેલો ગોળ ઉત્પાદન કરી શકશે નહીં, તેનો ઉપયોગ કરી શકશે નહીં અથવા તેનો ઉપભોગ કરી શકશે નહીં.

પ. ઉક્ત કલમ ૨ (૩૯-એ) ની, ૨૯.૦૯.૨૦૦૩ પૂર્વે જેવી સ્થિતિ હતી, તેની કાયદેસરતાને આ અદાલત સમક્ષ એમ/એસ. કાંતિભાઈ એન્ડ કો. વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, જેનો અહેવાલ ૧૯૮૦ ૨ જીએલઆર ૨૬૦ માં નોંધાયેલ છે, તે મામલામાં પડકારવામાં આવી હતી. વડી અદાલતે ઉક્ત જોગવાઈઓની બંધારણીય માન્યતા જાળવી રાખી હતી. આ પડકાર સામે સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રાજ્ય વિધાનમંડળ પાસે સક્ષમતા નહોતી અને તે ક્ષેત્ર પહેલેથી જ સંઘ વિધાનમંડળ દ્વારા વ્યાપ્ત થઈ ચૂક્યું હતું. સર્વોચ્ચ અદાલતે રજાકભાઈ ઈસાકભાઈ માંસુરી અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, જેનો અહેવાલ ૧૯૯૩ સપ્લિ. (૨) એસસીસી ૬૫૯ માં નોંધાયેલ છે, તે મામલામાં એવો પડકાર નામંજૂર કર્યો હતો. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આવી જોગવાઈ બનાવવાની આવશ્યક સક્ષમતા રાજ્ય વિધાનમંડળ પાસે હતી. વધુમાં એવું નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું કે ગોળ અથવા સડેલા ગોળના વેપાર કરવા ઉપર કોઈ પ્રતિબંધ નહોતો. ફક્ત એટલી જ આવશ્યકતા હતી કે સડેલા ગોળના વેપાર માટે પરવાનગી મેળવવી જરૂરી હતી.

૬. ગુજરાત અધિનિયમ, ૨૦૦૩ ના ૨૭ દ્વારા સુધારો કરીને, બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૨ (૩૯-એ) માં સમાવિષ્ટ “સડેલો ગોળ” શબ્દની વ્યાખ્યામાં નીચેનો ભાગ ઉમેરવામાં આવ્યો હતો.

“ [અને તેમાં રાસાયણિક વિશ્લેષણ મુજબ, જો તેમાં નીચે મુજબનું હોય, તો તેનો સમાવેશ કરવામાં આવશે –

(૧) કુલ ખાંડ (ઈન્વર્ટ ખાંડ તરીકે વ્યક્ત કરેલ) ૯૦ ટકા કરતાં ઓછી અને સુકોઝ ૬૦ ટકા કરતાં ઓછી., અથવા

(૨) પાણીમાં અદ્રાવ્ય બાહ્ય પદાર્થ ૨ ટકા કરતાં વધુ, અથવા

(૩) કુલ રાખ ૬ ટકાથી વધુ હોય, અથવા

(જ) હાઇડ્રોકલોરિક એસિડ (એચસીએલ) દ્વારા અદ્રાવ્ય રાખ ૦.૫ ટકાથી વધુ, અથવા

(પ) ભેજનું પ્રમાણ ૧૦ ટકાથી વધુ, અથવા

(ક) પ્રતિ દસ લાખ ભાગોમાં ૭૦ ભાગથી વધુ સઘનતામાં સલ્ફર ડાયોક્સાઇડ;]”

૭. સુધારણા દ્વારા કરવામાં આવેલ આ ઉમેરો જ હાલની અરજીમાં અમારી સમક્ષ પડકારાધીન છે. અરજદારોનો કેસ એવો છે કે આવી જોગવાઈ બંધારણવિરોધી છે. અરજદારોનું કહેવું છે કે ખાંડની લઘુત્તમ ૮૦% માત્રા અને સુક્રોઝની ૬૦% માત્રાની આવશ્યકતા સંપૂર્ણપણે અપ્રાપ્ય અને અસાધ્ય ધોરણો છે. આ ધોરણોને કોઈ વૈજ્ઞાનિક આધાર નથી. વધુમાં એવો દાવો કરવામાં આવે છે કે જે ગોળ આવા માપદંડોને પૂર્ણ કરતો નથી તેને સડેલો ગોળ તરીકે વર્ગીકૃત કરવા માટે કોઈ ચુકિતસંગત આધાર નથી. વધુમાં એવો પણ દાવો કરવામાં આવે છે કે ગોળને સડેલો ગોળ તરીકે વર્ગીકૃત કરવા માટે વ્યાખ્યાના બંને ભાગોનો એકસાથે અમલ થવો આવશ્યક છે અને માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે નમૂનો બંને પરીક્ષણોમાં નિષ્ફળ જાય, બોમ્બે પ્રોહિબિશન અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ના હેતુ માટે તે ગોળને સડેલો ગોળ તરીકે વર્ગીકૃત કરી શકાય.

૮. અરજદારો તરફથી હાજર રહેલાં વિધાવંત વકીલ શ્રીમતી મહેતાએ પડકારના સમર્થનમાં નીચે મુજબની દલીલો રજૂ કરી:

(૧) તા. ૦૩.૦૪.૧૯૬૮ના જી.આર. હેઠળ, કેન્દ્ર સરકારે આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ ની કલમ ૩ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને એવો આદેશ બહાર પાડ્યો હતો, જેમાં ગુડની ઓળખ માટેના માપદંડ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે કે તેમાં કુલ સુક્રોઝ ૭૦-૮૫% ની હદમાં હોય. તેથી, આ ક્ષેત્ર કેન્દ્રીય કાયદેસર વ્યવસ્થાથી આવરી લેવાયેલું હતું અને પરિણામે રાજ્ય વિધાનમંડળને ઉક્ત આદેશમાં સમાવિષ્ટ

માપદંડોથી ભિન્ન કોઈ માપદંડ નક્કી કરવાની સત્તા નહોતી. બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમની કલમ ૨(૩૯-અ) તેના મૂળ સ્વરૂપમાં જ એટલી સ્પષ્ટતા અને માપદંડો ધરાવતી હતી કે કોઈ નિશ્ચિત માત્રાનો ગુડ સડેલો ગુડ છે કે નહીં તે નિર્ધારિત કરી શકાય. તેથી, ત્યારબાદ વિવાદિત સુધારા દ્વારા જે રીતે કરવામાં આવ્યું તે મુજબ કોઈ વધુ માપદંડો નક્કી કરવાની આવશ્યકતા નહોતી.

(૨) જોરશોરથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સુધારેલી કલમ ૨ (૩૯-એ) હેઠળ “સડેલો ગોળ” ની વ્યાખ્યા માટે નિર્ધારિત કરાયેલા માપદંડો અત્યંત કડક હતા. વકીલે વિવિધ સ્ત્રોતોમાંથી સાહિત્ય પર આધાર રાખીને એવી દલીલ કરી કે આવા કડક ધોરણો હાંસલ કરવું અશક્ય હતું. તેમણે રજૂઆત કરી કે માન્ય અને અધિકૃત સ્ત્રોતો પણ ગોળમાં ખાંડની માત્રા ૭૦-૮૦% ની મર્યાદામાં હોવાની પરવાનગી આપે છે. માત્ર એટલા માટે કે કેટલાક કિસ્સાઓમાં ખાંડની માત્રા ૮૦% થી ઓછી પડે છે, એવા ગોળને સડેલો ગોળ ગણવો સંપૂર્ણપણે અગ્રાહ્ય અને મનસ્વી હતો.

(૩) તેણીએ દલીલ કરી કે, તેથી, સુધારેલી વ્યાખ્યા ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯(૧)(જી) અને ૩૦૧નું ઉલ્લંઘન કરતી હતી અને અરજદારો તથા ગુડના અન્ય નાના ઉત્પાદકો પર તેમના વેપાર અથવા વ્યવસાય ચાલુ રાખવા અંગે અયોગ્ય પ્રતિબંધ મૂકશે.

૯. બીજી તરફ, પ્રતિવાદીઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ, શ્રી કમલ ત્રિવેદીએ અરજીનો વિરોધ કરતાં એવો દાવો કર્યો કે:

(૧) રઝાકભાઈ ઈસાકભાઈ મન્સુરી અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતનો નિર્ણય (ઉપરોક્ત) તે જોગવાઈ ઘડવા બાબતે રાજ્ય વિધાનમંડળની વિધાનક્ષમતા અંગેના પ્રશ્નનો સંપૂર્ણ જવાબ આપે છે. તેમણે એ દલીલ રજૂ કરવા હેતુસર પણ ઉક્ત નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો હતો કે રાજ્ય વિધાનમંડળ સડેલા ગોળની વધુ વૈજ્ઞાનિક

વ્યાખ્યા પણ આપી શક્યું હોત. વર્તમાન કેસમાં ચોક્કસપણે એ જ કરવામાં આવ્યું હતું.

(૨) આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ ભિન્ન ક્ષેત્રમાં કાર્ય કરે છે. તે જાહેર હિતમાં કેટલીક ચીજવસ્તુઓના ઉત્પાદન, પુરવઠા અને વિતરણ તથા વેપાર અને વાણિજ્યના નિયંત્રણ માટેની જોગવાઈ કરવા અંગે સંબંધિત હતો. બીજી તરફ, બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ રાજ્યની પ્રતિબંધ નીતિના અમલીકરણના હેતુસર ઘડવામાં આવ્યો હતો. તેથી, આ બંને કાયદાઓ સંપૂર્ણપણે ભિન્ન ક્ષેત્રોમાં કાર્યરત હતા અને તેથી આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલા કોઈ આદેશમાં સમાવિષ્ટ ગોળની કોઈ વ્યાખ્યા રાજ્યને ઉક્ત શબ્દની વ્યાખ્યા નિર્ધારિત કરવામાં અવરોધક બનશે નહીં.

(૩) તેમણે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે અરજીકર્તાઓ જે આદેશ પર આધાર રાખે છે અને જે આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ હેઠળ જારી કરવામાં આવ્યો હતો તે ખાદ્ય સુરક્ષા અને ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬ની અનુસૂચિ ૨ માં આઈટમ ૮ તથા કેન્દ્રીય સરકાર દ્વારા તા. ૦૪.૦૮.૨૦૧૧ના રોજ જારી કરાયેલ અધિસૂચનાના બળે રદ થયેલ માનવામાં આવે છે. તેથી, વિરોધાભાસનો પ્રશ્ન હવે યથાવત્ રહેલો નથી. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની સુધારેલ કલમ ૨(૩૯-એ) હેઠળ નિર્ધારિત ધોરણો, ખાદ્ય ભેગસેગ નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૫૪ હેઠળ અને ત્યારબાદ ખાદ્ય સુરક્ષા અને ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલા ધોરણોથી ભિન્ન નથી. તેમણે દર્શાવ્યું કે ખાદ્ય ભેગસેગ નિવારણ નિયમો, ૧૯૫૫ની પરિશિષ્ટ બી માં સમાવેશ પામેલ ઉપખંડ એ.૦૭.૦૫ હેઠળ “જાગરી” અથવા “ગુર” શબ્દ માટે એવી આવશ્યકતા હતી કે તેમાં કુલ ખાંડ ૯૦%થી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને સુકોઝ ૬૦%થી ઓછી ન હોવી જોઈએ. તેમણે વધુમાં સૂચવ્યું કે આવી જ જોગવાઈ પાછળના અધિનિયમ, અર્થાત્ ખાદ્ય સુરક્ષા અને ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬માં પણ જાળવવામાં આવી હતી, જેમાં ખાદ્ય સુરક્ષા અને ધોરણો (ખાદ્ય

ઉત્પાદનોના ધોરણો અને ખાદ્ય ઉમેરકો) વિનિયમો, ૨૦૧૧ના વિનિયમ ૨.૮.૪ હેઠળ “જાગરી” અથવા “ગુર” શબ્દ માટે સમાન જોગવાઈ સમાવિષ્ટ હતી.

(૪) વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે સર્વોચ્ચ અદાલતના સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ વિ. રાકેશ કોહલી અને અન્ય એકના (૨૦૧૨) ૬ એસ.સી.સી. ૩૧૨ માં અહેવાલિત ચુકાદા પર આધાર રાખી એવી દલીલ કરી કે કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા ઘડવામાં આવેલ કાયદાને માત્ર મર્યાદિત આધારોએ જ અસંવિધાનિક જાહેર કરી શકાય, એટલે કે વિધાનક્ષમતાના અભાવના આધારે અથવા મૂળભૂત અધિકારો કે સંવિધાનની અન્ય કોઈ જોગવાઈના વિરોધમાં હોવાના આધારે. આવા ચુકાદા પર આધાર રાખીને તેમણે રજૂઆત કરી કે બોમ્બે પ્રોહિબિશન અધિનિયમની કલમ ૨(૩૯-એ) હેઠળ નિર્ધારિત વર્ગીકરણ વાજબી છે.

૧૦. હવે સુધી આ બાબત સુસ્થાપિત થઈ ચૂકી છે કે સંઘ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા રચાયેલ કાયદાને બંધારણવિરોધી માત્ર બે આધાર પર જ જાહેર કરી શકાય, અર્થાત્ તે વિધાનક્ષમતા ના અભાવથી પીડિત હોય અથવા તે બંધારણના ભાગ ૩ માં સમાવિષ્ટ કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોના વિરુદ્ધ હોય અથવા બંધારણની કોઈ અન્ય જોગવાઈના વિરુદ્ધ હોય. આ બાબત પણ સુસ્થાપિત છે કે આવા કાયદા સાથે બંધારણીય માન્યતાનો અનુમાન જોડાયેલો રહે છે. જે વ્યક્તિ એવો દાવો કરે છે કે તે બંધારણવિરોધી છે, તેના પર યોગ્ય સામગ્રી રજૂ કરીને તે બંધારણીય ખામીઓમાંથી કોઈ એકથી પીડિત છે તે સ્થાપિત કરવાનો ભાર હોય છે. કટીરા કન્સ્ટ્રક્શન લિ. વિ. માં

ભારત સંઘ અને અન્ય વિ. માં અહેવાલિત (૨૦૧૩) ૨ જી.એલ.એચ.

૨૦૫, આ અદાલતની ક્લિ-ન્યાયાધીશોવાળી ખંડપીઠે આ મુદ્દાઓ અંગેના વિવિધ નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને નીચે મુજબ નોંધ્યું હતું:

“૧૪. હવે આ બાબત સુસ્થાપિત છે કે જ્યારે પણ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કોઈ કાયદાને અસંવિધાનિક હોવાના આધાર પર પડકારવામાં આવે છે, ત્યારે હંમેશા તેની

સંવિધાનસંગતતાનો અનુમાન રહે છે અને એવો પડકાર લાવનાર અરજદાર ઉપર તેનો ભાર રહે છે. જે એન્ડ કે વિ. ટી.એન. ખોસા, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ એસ.સી. ૧, મામલે, સર્વોચ્ચ અદાલતની સંવિધાન પીઠે નોંધ્યું હતું કે કાયદાકીય જોગવાઈની સંવિધાનસંગતતાના પક્ષમાં હંમેશા અનુમાન રહે છે અને જે વ્યક્તિ તેના ઉપર આક્રમણ કરે છે તેના ઉપર એ બતાવવાનો ભાર છે કે સંવિધાનના સિદ્ધાંતોનું સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘન થયું છે. નીચે મુજબ નોંધાયું હતું :

“૨૪. પુરાવાના ભારને શાસિત કરતી કાનૂની પ્રતિજ્ઞાની રચના બાબતે આ રજૂઆત ભૂલભરેલી છે અને નવા નિયમની આવશ્યકતા દર્શાવતું કોઈ પુરાવું અભિલેખમાંથી પ્રકાશિત થતું નથી એવો આક્ષેપ પણ અન્યાયસંગત છે. કોઈપણ વિધાનની સંવિધાનિક માન્યતાના પક્ષમાં હંમેશા એક અનુમાન રહેલું હોય છે અને જે વ્યક્તિ તેના પર પ્રહાર કરે છે તેના ઉપર એ દર્શાવવાનો ભાર રહે છે કે સંવિધાનિક સિદ્ધાંતોનો સ્પષ્ટ અતિક્રમણ થયો છે, ૧૯૫૯ એસ.સી.આર. ૨૭૯, ૨૮૭ (બી) = (એ.આઈ.આર. ૧૯૫૮ એસ.સી. ૫૩૮). રામ કૃષ્ણ દલમિયા વિ. જસ્ટિસ એસ. આર. તેંડોલકર. કોઈ નિયમને માત્ર પૂર્વધારિત તર્કના આધારે ભેદભાવપૂર્ણ કહીને રદ કરી શકાય નહીં. “જ્યાં કોઈ પક્ષ સક્ષમ સત્તાધિકારીએ બનાવેલા નિયમની માન્યતાને આ આક્ષેપના આધારે પડકારે છે કે તે નિયમો સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે, ત્યાં તે ખામીનું પ્રતિપાદન અને પુરવાર કરવાનો ભાર તેના ઉપર છે; આ સિદ્ધાંત એટલો સુસ્થાપિત છે કે તેના વિશદ વર્ણનની આવશ્યકતા નથી.” તેથી, ભેદભાવની દલીલ ટકાવી રાખવા જરૂરી તથ્યો રજૂ કરવાનો અને તે તથ્યો સાબિત કરવા માટે “દૃઢ અને વિશ્વસનીય પુરાવા” રજૂ કરવાનો ભાર પ્રતિવાદીઓ ઉપર છે, કારણ કે “વર્ગીકરણ ઘડતી વખતે સંબંધિત અથવા તાત્વિક દરેક પરિબળનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે એવું અનુમાન રહે છે” સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ વિ. કરતાર સિંહ, ૧૯૬૪ (૬) એસ.સી.આર. ૬૭૯, ૬૮૭ = (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૧૩૫). જી. ડી. કેલકર વિ. ચીફ કન્ટ્રોલર ઓફ ઈમ્પોર્ટ્સ એન્ડ એક્સપોર્ટ્સ, (૧૯૬૭) ૨ એસ.સી.આર. ૨૯ પૃષ્ઠ ૩૪ પર =

(એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૮૩૯), તેમાં, અદાલત તરફથી બોલતાં સુબ્બા રાવ સી. જે. એ આ પ્રતિજ્ઞાના સમર્થનમાં અદાલતના અન્ય ત્રણ નિર્ણયો ઉલ્લેખ્યા છે કે "જો સુધી વર્ગીકરણ તેના મુખપૃષ્ઠ પરથી જ અન્યાયસંગત ન હોય, ત્યાં સુધી અદાલત સમક્ષ જરૂરી સામગ્રી રજૂ કરીને એ દર્શાવવાનો ભાર વર્ગીકરણને પડકારનાર પક્ષ ઉપર રહે છે કે ઉક્ત વર્ગીકરણ અયોગ્ય છે અને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૬નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૨૫. આ રીતે, વર્ગીકરણને યોગ્ય ઠેરવવું અથવા તેની બંધારણીય માન્યતા સ્થાપિત કરવી તે અપીલકર્તાઓના ભારનો કોઈ ભાગ નથી. ઔપચારિક શિક્ષણ હંમેશા શ્રેષ્ઠતા ઉત્પન્ન કરે જ એવું નથી, પરંતુ ભિન્ન શૈક્ષણિક લાયકાતોના આધારે કરાયેલ વર્ગીકરણ, કાર્યપાલક ઇજનેરના પદ પર બઢતીના હેતુસર, ઓછામાં ઓછું પ્રાથમિક દ્રષ્ટિએ અન્યાયી કહેવાય તેમ નથી અને તેથી પુરાવાનો ભાર મૂળ જ્યાં હતો ત્યાંથી ખસી શકતો નથી. "

મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિ. રાકેશ કોહલી અને અન્ય એકના કેસમાં (ઉપરોક્ત), સર્વોચ્ચ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે :

આ અદાલતે વારંવાર એવું જણાવ્યું છે કે વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો અદાલત દ્વારા માત્ર બે આધાર પર જ અમાન્ય ઠરાવી શકાય છે, એટલે કે (૧) સંબંધિત વિધાનમંડળને એવો કાયદો બનાવવાની સત્તા પ્રાપ્ત નથી, અને (૨) તે સંવિધાનના ભાગ ૩ માં સૂચિબદ્ધ મૂળભૂત અધિકારોમાંથી કોઈને પણ છીનવી લેતો કે સંકુચિત કરતો નથી અથવા સંવિધાનની અન્ય કોઈ જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતો નથી.

૧૭. સ્ટેટ ઓફ એ.પી. એન્ડ અધર્સ વિ. મેંક. ડોવેલ એન્ડ કો. એન્ડ અધર્સ, જે (૧૯૯૬) ૩ સુપ્રીમ અદાલત કેસેસ ૭૦૯ માં અહેવાલિત છે, તે મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે :

“ ભારતમાં સ્થિતિ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકા જેવી જ છે. સંસદની સત્તા અથવા તે બાબતમાં રાજ્ય વિધાનમંડળોની સત્તા બે રીતે મર્યાદિત છે. સંસદ અથવા વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો અદાલતો દ્વારા માત્ર બે આધાર પર અને બે આધાર પર જ રદ કરી શકાય, અર્થાત્, (૧) વિધાન કરવાની સત્તાનો અભાવ અને (૨) બંધારણના ભાગ ૩ માં ખાતરી આપવામાં આવેલા કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોનું અથવા બંધારણની કોઈપણ અન્ય જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન. ત્રીજો કોઈ આધાર નથી.” ત્યારબાદ સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ તમિલ નાડુ એન્ડ અધર્સ વિ. અનંથી અમ્મલ એન્ડ અધર્સ, જે (૧૯૮૫) ૧ સુપ્રીમ અદાલત કેસેસ ૫૧૯ માં અહેવાલિત છે, તે પૂર્વના નિર્ણયનું સ્પષ્ટીકરણ કરતાં નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે :

“ પરિચ્છેદ ૭ માં ‘અરબિટ્રરી’ શબ્દનો ઉપયોગ ભેદભાવપૂર્ણ હોવાના અર્થમાં કરવામાં આવ્યો હતો, જે તે પરિચ્છેદને સંપૂર્ણરૂપે વાંચવાથી સ્પષ્ટ થાય છે. તમિલ નાડુ અધિનિયમની જોગવાઈઓની તુલના ભૂમિ અધિગ્રહણ અધિનિયમની જોગવાઈ સાથે કરવામાં આવી હતી અને અંતે એવું નિષ્કર્ષ કાઢવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૧૧, જ્યાં સુધી તે હામાં વળતર ચૂકવવાની જોગવાઈ કરતી હતી, ત્યાં સુધી અમાન્ય હતી. અમાન્ય ઠરાવવાનો આધાર સ્પષ્ટપણે ભેદભાવનો હતો. એ ચાદ રાખવું જોઈએ કે જે અધિનિયમ ભેદભાવપૂર્ણ હોય તેને મનસ્વી તરીકે ઓળખી શકાય. પરિચ્છેદ ૭ માં ‘અરબિટ્રરી’ અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ આ જ અર્થમાં કરવામાં આવ્યો હતો.

“ સ્ટેટ ઓફ એ.પી. વિ. મેકડોવેલ એન્ડ કો., (પૂર્વોક્ત) ના મામલામાં નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું :

“ કોઈ અધિનિયમને માત્ર એમ કહીને રદ કરી શકાય નહીં કે તે મનસ્વી છે અથવા અયોગ્ય છે. કોઈ અધિનિયમને અમાન્ય ઠરાવવા પહેલાં તેમાં કોઈને કોઈ બંધારણીય ખામી દર્શાવવી આવશ્યક છે. અદાલતને તે અનુચિત લાગે છે એવા આધાર પર કોઈ અધિનિયમ રદ કરી શકાય નહીં. સંસદ અને વિધાનમંડળો, જે લોકોના પ્રતિનિધિઓથી બનેલા છે, તેઓ

લોકોને શું જરૂરિયાતો છે અને તેમના માટે શું સારું છે અને શું ખરાબ છે તે જાણતા અને તેના પ્રત્યે સજાગ હોય છે, એવું માનવામાં આવે છે. અદાલત તેમની પ્રજા પર ચુકાદો આપવા બેસી શકતી નથી.”

૧૭. આથી, નિઃસંદેહ એ સત્ય છે કે સંસદને માત્ર વર્તમાન વિષયવસ્તુ અંગે કાયદેસર વ્યવસ્થા બનાવવાની જ નહીં, પરંતુ જો તે જરૂરી જણાય તો પૂર્વલક્ષી અસરથી પણ કાયદાનિર્માણ કરવાની સત્તા છે. એટલું જ નહીં, આ બાબતનો તો ગંભીરતાપૂર્વક વિવાદ પણ કરવામાં આવ્યો નહોતો. હવે એ પણ પૂરતું સ્પષ્ટ છે કે કરવેરાના ક્ષેત્રમાં નીતિઓ ઘડવા અને અમલમાં મૂકવા બાબતે સંસદને નોંધપાત્ર વ્યાપક છૂટછાટ પ્રાપ્ત છે. ઘણી વાર એવું કહેવામાં આવે છે કે કોઈ અધિનિયમ ઘડવામાં સંસદની પ્રજા પર કાયદાની અદાલતમાં પ્રશ્ન ઉઠાવી શકાય નહીં. આ પૃષ્ઠભૂમિને ધ્યાનમાં રાખીને, હવે અમે અરજદારોની દલીલો પર વિચાર કરી શકીએ.”

૧૧. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, અમે પડકાર હેઠળની જોગવાઈનો નોંધ લઈ શકીએ છીએ. તેની ૨૯.૦૯.૨૦૦૩થી અમલમાં આવેલ સુધારા પહેલાં, બોમ્બેની કલમ ૨ (૩૯-એ) પ્રતિબંધ અધિનિયમમાં “સડેલો ગોળ” શબ્દની વ્યાખ્યા અગાઉથી જ સમાવાયેલ હતી. આવી જોગવાઈ પર સર્વોચ્ચ અદાલતે રજાકભાઈ ઈસાકભાઈ માંસુરી અને અન્ય વિ.ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યઓ. (ઉપરોક્ત). વિધાન સક્ષમતા યથાવત્ રાખતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે અરજદારોની આ દલીલ પર પણ વિચાર કર્યો હતો કે આવી વ્યાખ્યા અતિ વિશાળ હતી અને તે વધુ ચોક્કસ શબ્દોમાં હોવી જોઈએ હતી. તે નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯, જે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં લાગુ પડતો હતો, તેમાં વધુ સ્પષ્ટ વ્યાખ્યા સમાવવામાં આવી હતી, જેમાં ૭૦% કરતાં ઓછી ખાંડ ધરાવતો ગોળ માનવ ઉપભોગ માટે યોગ્ય નથી એવો ગણવામાં આવતો હતો. તેમ છતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે આ જોગવાઈ પ્રતિબંધની નીતિના અમલીકરણ માટે કરવામાં આવી હતી અને તેનો હેતુ ગેરકાયદેસર દારૂના ઉત્પાદન માટે સડેલા ગોળના ઉપયોગને અટકાવવાનો હતો. વસ્તુ પોતે જ ઝડપથી બગડી શકે તેવી હતી અને તેથી આ જોગવાઈથી અનિચ્છિત નુકસાન અથવા અનિચ્છિત લાગુ પડવાનો

સંભવ હતો એવો તર્ક પણ નામંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે જે કોઈ કારણસર હોય, હાનિરહિત એવો લેખ ઝડપથી એવા સ્વરૂપમાં પરિવર્તિત થઈ જાય છે કે જેમાં તે મતિકારક દારૂ તૈયાર કરવાના હેતુ માટે દુરુપયોગ થવાની ક્ષમતા પ્રાપ્ત કરે છે; જો આવી હાનિકારક પ્રવૃત્તિને અટકાવવામાં ન આવે, તો પ્રતિબંધની નીતિનું અસરકારક રીતે અમલીકરણ કરવું મુશ્કેલ બની જશે.

૧૨. આથી, સડેલા ગોળની વ્યાખ્યા નિર્ધારિત કરવામાં વિધાનમંડળની સક્ષમતા અમારા સમક્ષ ગંભીર રીતે વિવાદાસ્પદ નથી. સડેલા ગોળને ગોળથી અથવા માનવીય ઉપભોગ માટે યોગ્ય એવા ગોળથી અલગ પાડતી વધુ ચોક્કસ અને વૈજ્ઞાનિક વ્યાખ્યા પૂરી પાડે તે માટે ખાંડના અંશની નિશ્ચિત ટકાવારી નિર્ધારિત કરવી પણ વિવાદાસ્પદ નથી. એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે, કલમ ૨ (૩૯-એ) ની સુધારેલ જોગવાઈમાં સમાવાયેલ નિર્ધારણ

બોમ્બે પ્રતિષેધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ એ એવી મર્યાદા નિર્ધારિત કરે છે, જે એટલી અચુકિતસંગત અથવા અપ્રાપ્ય છે કે પૂર્ણપણે મનસ્વી છે. દ્વારા ઘડાયેલા વિધાનની તપાસની મર્યાદાઓ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભા સર્વવિદિત અને સુસ્થાપિત છે. મધ્યપ્રદેશ રાજ્યના કેસમાં પ્રદેશ વિ. રાકેશ કોહલી અને અન્ય (પૂર્વોક્ત) તે સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

૩૨. સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કરવેરા સંબંધિત કાયદાની બંધારણીય માન્યતા અંગે વિચાર કરતી વખતે, અદાલતે નીચેના સિદ્ધાંતોનું ધ્યાનમાં લેવું આવશ્યક છે:

(૧), સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદાની બંધારણીયતા અંગે હંમેશા અનુમાન તેના પક્ષમાં રહે છે

(૨), માત્ર એટલું કહીને કે કોઈ કાયદો મનસ્વી અથવા અયોગ્ય અથવા અતાર્કિક છે, તેને રદ કરી શકાતો નથી, પરંતુ કોઈ બંધારણીય ખામી દર્શાવવી આવશ્યક છે

(૩), કાયદાની બુદ્ધિમત્તા કે અબુદ્ધિમત્તા, ન્યાયસંગતતા કે અન્યાયસંગતતા સાથે અદાલતનો સંબંધ નથી, કારણ કે સંસદ અને રાજ્ય વિધાનમંડળો એમ માનવામાં આવે છે કે તેઓ જે લોકોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે તેમની જરૂરિયાતોથી પરિચિત હોય છે અને જે સમુદાયના મતાધિકારથી તેઓ અસ્તિત્વમાં આવે છે, તેના વિષે તેઓ શ્રેષ્ઠ નિર્ધારક છે

(૪), રાજસ્વ સંબંધિત વિધિ અથવા આર્થિક કાયદાની બંધારણીય માન્યતા અંગે નિર્ણય આપતી વખતે કઠિનાઈ સંબંધિત બાબત પ્રાસંગિક નથી અને

(૫), કરવેરાના ક્ષેત્રમાં, વર્ગીકરણ માટે વિધાનમંડળને વધુ વ્યાપક અવકાશ પ્રાપ્ત હોય છે.

૧૩. ઉપર નોંધાયેલ પરિચ્છેદ ૩૨ ની કલમ (૫) ને બાદ કરતાં, અન્ય તમામ અવલોકનો સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કોઈપણ અધિનિયમને લાગુ પડશે, ભલે તે કરવેરાના ક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત ન હોય.

૧૪. તેથી એકમાત્ર પ્રશ્ન, જેનો જવાબ આપવાનો છે, તે એ છે કે, બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમની સુધારેલી કલમ ૨ (૩૯-એ) હેઠળ ગોળમાં લઘુત્તમ ૯૦% ખાંડના અંશનું નિર્ધારણ, જે સરળતાથી હાંસલ કરવું અશક્ય છે, શું સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૯ (૧)(જી)નું ઉલ્લંઘન કરે છે કે કેમ. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, જો અરજદારો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે તે મુજબ આવું નિર્ધારણ એટલું અતાર્કિક અને સંપૂર્ણપણે અપ્રાપ્ય હોય, તો તે ગોળના ઉત્પાદન અને વેચાણ ઉપર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ સમાન ગણાશે અને

તેથી સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(જી)ને વિરુદ્ધ ઠરશે, કારણ કે તે કોઈ વ્યક્તિને તેની પસંદગીના વ્યવસાય અથવા ઉદ્યોગ ચલાવવાથી એવો પ્રતિબંધ મૂકી અટકાવે છે, જે અન્યથા વાજબી નથી.

૧૫. આ પરિપ્રેક્ષ્યમાં, અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલે કેટલીક સાહિત્યિક સામગ્રી પર ભારે નિર્ભરતા મૂકી હતી. આવી સામગ્રીમાં ઇન્ડિયન ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ટેકનોલોજી, ખડગપુરના કૃષિ અને ખાદ્ય ઇજનેરી વિભાગના એમ/એસ. પી.વી.કે. જગન્નાથિયા રાવ, મધુસ્વેતા દાસ અને એસ.કે. દાસ દ્વારા લખાયેલ લેખનો સમાવેશ થતો હતો. ઉક્ત લેખ, જેનું શીર્ષક “જેગરી – અ ટ્રેડિશનલ ઇન્ડિયન સ્પીટનર” છે, તેમાં લેખકોએ ગોળના વિવિધ પાસાઓ, જેમ કે તેના ઉત્પાદન અને વપરાશના ઢાંચા, તેની પોષક તથા કેલરી મૂલ્યો વગેરે પર ભાર મૂક્યો હતો. તેમાં સૂચવવામાં આવ્યું છે કે પ્રવાહી સ્વરૂપમાં ૧૦૦ ગ્રામ જેગરીમાં ૪૦-૬૦ ગ્રામ સુક્રોઝ અને ૧૫-૨૫ ગ્રામ ઇન્વર્ટ શુગર હશે. વધુમાં, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે દાણાદાર જેગરીના પ્રતિ ૧૦૦ ગ્રામ સંયોજનમાં ૮૦-૯૦ ગ્રામ સુક્રોઝ અને ૫-૯ ગ્રામ રિડ્યુસિંગ શુગર હોય છે. વધુમાં, વિકિપીડિયાની સામગ્રી પર પણ નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી છે, જેમાં જેગરીને એશિયા, આફ્રિકા, લેટિન અમેરિકા અને કેરિબિયનમાં વપરાતી પરંપરાગત અપરિશોધિત, નોન-સેન્ટ્રીફ્યુગલ, સંપૂર્ણ શેરડીની ખાંડ તરીકે સમજાવવામાં આવી છે. તેમાં ૫૦% સુધી સુક્રોઝ અને ૨૦% સુધી ઇન્વર્ટ શુગર હોય છે. અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નના જવાબમાં શેરડી સંવર્ધન સંસ્થાએ આપેલા જવાબો પર પણ નિર્ભરતા મુકાઈ છે, જેમાં જણાવાયું છે કે જેગરીમાં અંદાજે ૬૫-૮૬% સુક્રોઝ અને ૯-૧૫% રિડ્યુસિંગ શુગર, એટલે કે ઇન્વર્ટ શુગર હોય છે. શુદ્ધ દ્રવ્યના આધારે ઓછામાં ઓછી ૮૦% સુક્રોઝ ધરાવતી જેગરીને ગ્રેડ ૧ તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે અને ઓછામાં ઓછી ૭૦% ધરાવતીને ગ્રેડ ૨ તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે.

૧૬. આવા સાહિત્યના આધાર પર, અમારી સમક્ષ જોરશોરથી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૨(૩૯-અ) હેઠળ નિર્ધારિત ખાંડનું લઘુત્તમ ૯૦% પ્રમાણ સંપૂર્ણપણે કૃત્રિમ હતું.

૧૭. બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ઉપરાંત અન્ય કાયદાઓ પણ છે, જે, જેમ કે અમે નોંધ્યું છે, ગોળના માપદંડ નિર્ધારિત કરે છે. પ્રતિવાદીઓએ દર્શાવ્યા મુજબ, ખાદ્ય અપમિશ્રણ નિવારણ નિયમો, ૧૯૫૫ હેઠળ “ગોળ” અથવા “જાગરી” શબ્દની નીચે મુજબ વ્યાખ્યા કરવામાં આવી હતી:

“એ.૦૭.૦૫-જી.યુ.આર. અથવા ગોળ” નો અર્થ એ થાય છે કે શેરડીમાંથી દબાવી કાઢવામાં આવેલ રસને ઉકાળવાથી અથવા પ્રક્રિયા કરીને, અથવા પાલ્મીરા પામ, ખજૂરી પામ અથવા નાળિયેરી પામમાંથી મેળવવામાં આવેલ રસમાંથી પ્રાપ્ત થતું ઉત્પાદન. તે આરોગ્યને હાનિકારક પદાર્થોથી મુક્ત હશે અને શુષ્ક વજનના ધોરણે નીચેના વિશ્લેષણાત્મક ધોરણોને અનુરૂપ હશે:-

(૧) કુલ શર્કરા, ઈન્વર્ટ શર્કરા તરીકે વ્યક્ત કરેલ, ૯૦ ટકા કરતાં ઓછી ન હોવી જોઈએ અને સુક્રોઝ ૬૦ ટકા કરતાં ઓછી ન હોવી જોઈએ.

(૨) જળમાં ન દ્રાવ્ય બાહ્ય પદાર્થ ... ટકામાં ૨ કરતાં વધુ નહીં

(૩) કુલ રાખ ... ૬ ટકાથી વધુ નહીં.

(૪) હાઈડ્રોક્લોરિક અમ્લ (એચસીએલ) માં અદ્રાવ્ય રાખ ૦.૫ ટકા કરતાં વધુ નહીં.

પ્રવાહી અથવા અર્ધપ્રવાહી જાતિના ગુડ અથવા જાગરી સિવાયના ગુડ અથવા જાગરીમાં ૧૦ ટકા કરતાં વધુ ભેજ હોવી નહિ.

ઉત્પાદનમાં પરિશિષ્ટ સી માં અનુમતિપ્રાપ્ત ખાદ્ય સંયોજકોનો સમાવેશ હોઈ શકે છે.”

ઉક્ત વ્યાખ્યા ૧૪.૦૭.૧૯૫૬ થી અમલમાં આવતી હતી.

૧૮. સંસદે ખાદ્ય અને સલામતી

ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬. ઉક્ત અધિનિયમની પ્રસ્તાવનામાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે, આ અધિનિયમ ખાદ્ય સંબંધિત કાયદાઓને એકીકૃત કરવા માટે તથા ખાદ્ય પદાર્થો માટે વિજ્ઞાન આધારિત ધોરણો નિર્ધારિત કરવા અને તેમના ઉત્પાદન, સંગ્રહ, વિતરણ, વેચાણ અને આયાતનું નિયમન કરવા માટે ભારતની ખાદ્ય સલામતી અને ધોરણ પ્રાધિકરણની સ્થાપના કરવા માટે, તેમજ માનવ ઉપભોગ માટે સુરક્ષિત અને શુદ્ધ ખાદ્યની ઉપલબ્ધતા સુનિશ્ચિત કરવા અને તે સંબંધિત બાબતો માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો. ખાદ્ય સલામતી અને ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬ ની કલમ ૯૭ રદબાતલ અને બચત અંગે છે. તેની ઉપકલમ (૧) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે, કેન્દ્રીય સરકાર આ બાબતે જે તારીખ નિયત કરે તે તારીખથી, બીજી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કરાયેલા અધિનિયમો અને આદેશો રદ થયેલા માનવામાં આવશે. બીજી અનુસૂચિમાં ક્રમાંક ૧ ખાદ્ય ભેળસેળ પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૫૪ સંબંધિત છે. તેનું ક્રમાંક ૮, આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ હેઠળ ખાદ્ય સંબંધિત બહાર પાડવામાં આવેલ અન્ય કોઈપણ આદેશ સંબંધિત છે. અમે નોંધીએ છીએ કે, તા. ૦૪.૦૮.૨૦૧૧ ની જાહેરનામા દ્વારા, ભારત સરકાર, આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયે, ખાદ્ય સલામતી અને ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬ ની કલમ ૯૭ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, ઉક્ત અધિનિયમની બીજી અનુસૂચિમાં દર્શાવેલ અધિનિયમો અને આદેશોને તા. ૦૫.૦૮.૨૦૧૧ થી રદ કર્યા હતા.

૧૯. અમે વધુમાં નોંધીએ છીએ કે ખાદ્ય સુરક્ષા અને ધોરણ અધિનિયમ, ૨૦૦૬ હેઠળ પણ “જાગરી” અથવા “ગુર” શબ્દની વ્યાખ્યા ખાદ્ય સુરક્ષા અને ધોરણો (ખાદ્ય ઉત્પાદન ધોરણો અને ખાદ્ય સંયોજકો) વિનિયમ, ૨૦૧૧ ના વિનિયમ ૨.૮.૪ હેઠળ કરવામાં આવી છે. આવી વ્યાખ્યા નીચે મુજબ છે:

“૨.૮.૪ ગોળ અથવા જાગરી

૧. 'ગોળ અથવા જાગરી'નો અર્થ શેરડીમાંથી દબાવીને મેળવાયેલા રસને અથવા તાડના વૃક્ષ, ખજૂરના વૃક્ષ અથવા નાળિયેરના વૃક્ષમાંથી કાઢવામાં આવેલા રસને ઉકાળી અથવા પ્રક્રિયા કરીને મેળવવામાં આવતું ઉત્પાદન થાય છે. તે આરોગ્ય માટે હાનિકારક પદાર્થોથી મુક્ત હોવું જોઈએ અને શુદ્ધ વજનના ધોરણે નીચે દર્શાવેલ વિશ્લેષણાત્મક ધોરણોને અનુરૂપ હોવું જોઈએ:

ઉલટ ખાંડ તરીકે વ્યક્ત કુલ ખાંડ

અસંગત બાબત

૯૦ ટકા કરતાં ઓછું નહીં અને સુક્રોઝ ૬૦ ટકા કરતાં ઓછું નહીં

પાણીમાં અદ્રાવ્ય ૨ ટકાથી વધુ નહીં

કુલ ભસ્મ ૬ ટકા કરતાં વધુ નહીં

હાઈડ્રોક્લોરિક એસિડમાં અદ્રાવ્ય રાખ (એચસીએલ)

૦.૫ ટકાથી વધુ નહિ

પ્રવાહી અથવા અર્ધપ્રવાહી જાતિ સિંવાયનો ગોળ અથવા જાગરીમા ૧૦% કરતાં વધુ ભેજ રહેલી હોવી નહીં.

ઉત્પાદનમાં આ નિયમો અને પરિશિષ્ટોમાં અનુમતિપ્રાપ્ત ખાદ્ય સંયોજકોનો સમાવેશ હોઈ શકે છે.

સ્પષ્ટીકરણના હેતુઓ માટે વપરાતું સોડિયમ બાયકાર્બોનેટ, ખાદ્ય-ગ્રેડની ગુણવત્તાનું હોવું જોઈએ.”

૨૦. ઉપરોક્તમાંથી જોઈ શકાય છે કે વર્ષ ૧૯૫૬થી જ, “ગોળ” અથવા “જેગરી” શબ્દમાં શરૂઆતમાં નીચેના હેતુ માટે એક નિશ્ચિત વ્યાખ્યા સમાવિષ્ટ હતી

ખાદ્ય ભેળસેળ નિવારણ અધિનિયમ અને, ત્યારબાદ, ઉક્ત અધિનિયમના રદ થવા પર, ખાદ્યના હેતુસર

સુરક્ષા અને ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬. આ બન્ને વ્યાખ્યાઓમાં ઇનવર્ટ સુગર તરીકે દર્શાવાયેલ ખાંડની ન્યૂનતમ આવશ્યકતા ૯૦% કરતાં ઓછી નહીં અને સુક્રોઝ ૬૦% કરતાં ઓછું નહીં એવી સમાવવામાં આવી હતી. બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમની કલમ ૨(૩૯-એ) હેઠળ કરવામાં આવેલ ઉમેરો, જેના વિષે આપણે સંબંધિત છીએ, શબ્દશઃ તે જ રીતે શબ્દાંકિત છે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમની કલમ ૨(૩૯-એ) હેઠળ ગુડની આક્ષેપિત વ્યાખ્યા, ખાદ્ય ભેળસેળ અધિનિયમના હેતુ માટે ખાદ્ય ભેળસેળ નિવારણ નિયમોમાં આપવામાં આવેલી વ્યાખ્યા તથા ખાદ્ય સુરક્ષા અને ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬ હેઠળ ઘડાયેલ નિયમનોમાં સમાવાયેલ જોગવાઈઓ જેવી જ જોગવાઈઓ નિર્ધારિત કરે છે. તેથી, એવી દલીલ કરી શકાય નહીં કે કલમ ૨(૩૯-એ) માં સમાવાયેલ આવશ્યકતા એટલી ઊંચી અથવા એટલી અપ્રાપ્ય છે કે જેથી આ વ્યાખ્યા સંપૂર્ણપણે અમલઅયોગ્ય અથવા મનસ્વી બની જાય. અમે ગુડના સ્વરૂપની એવી કોઈ પણ તૈયાર વસ્તુના પરિણામ પર પણ ધ્યાન દોરી શકીએ છીએ, જે આવી આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરતી નથી. ખાદ્ય સુરક્ષા અને ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬ ની કલમ ૨(ઝેડએક્સ) માં “ઉપ-ધોરણ” શબ્દની વ્યાખ્યા સમાવાયેલ છે અને તે નીચે મુજબ છે:

(ઝેડએક્સ) “ઉપમાનક” – કોઈ ખાદ્ય પદાર્થ નિર્દિષ્ટ માનકોને પૂર્ણ કરતો ન હોય, પરંતુ તે હદ સુધી નહીં કે જેના કારણે તે ખાદ્ય પદાર્થ અસુરક્ષિત બને, તો એવો ખાદ્ય પદાર્થ ઉપમાનક ગણાશે;

૨૧. ખાદ્ય સુરક્ષા અને ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬ ની કલમ ૫૧ ઉપધોરણ ખાદ્યપદાર્થ માટે દંડની જોગવાઈ કરે છે અને નીચે મુજબ છે:

“૫૧. ઉપ-ધોરણ ખાદ્ય પદાર્થ માટે દંડ.- કોઈપણ વ્યક્તિ, તે પોતે અથવા તેની તરફથી કોઈ અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા, માનવ ઉપભોગ માટેનો કોઈપણ એવો

ખાદ્ય પદાર્થ, જે ઉપ-ધોરણનો હોય, વેચાણ માટે તૈયાર કરે અથવા સંગ્રહે અથવા વેચે અથવા વિતરણ કરે અથવા આયાત કરે, તો તે પાંચ લાખ રૂપિયા સુધીના દંડ માટે જવાબદાર રહેશે;” ૨૨. ઉપરોક્ત કાનૂની જોગવાઈઓનો સંયુક્ત પ્રભાવ એવો થશે કે જો કોઈ વ્યક્તિ વેચાણ માટે તૈયાર કરે અથવા સંગ્રહે અથવા વેચે અથવા વિતરણ કરે એવો કોઈપણ ગોળ, જે નિર્ધારિત વિશિષ્ટતાઓને પૂર્ણ કરતો ન હોય, એવો માનવ ઉપભોગ માટેનો ગોળ, તો તે પોતાને ખાદ્ય સુરક્ષા અને ધોરણો અધિનિયમ, ૨૦૦૬ હેઠળ દંડને પાત્ર બનાવશે. અગાઉ, આવા ગુનેગાર સાથે ખાદ્ય ભેળસેળ નિવારણ અધિનિયમ હેઠળ કાર્યવાહી કરવામાં આવતી.

૨૩. પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, જ્યારે રાજ્ય વિધાનમંડળે એવો નિર્દેશ નિર્ધારિત કર્યો છે કે જે કેટલાંક દાયકાઓથી અસ્તિત્વમાં રહેલા કેન્દ્રીય અધિનિયમોમાં સમાવાયેલ છે, ત્યારે અરજદારો દ્વારા આધારરૂપ રાખવામાં આવતાં કેટલાક સાહિત્યના માત્ર આધારે અમે અરજદારોનો આ દાવો સ્વીકારી શકતા નથી કે આવી આવશ્યકતાઓ એટલી કૃત્રિમ, એટલી અયોગ્ય અને એટલી અપ્રાપ્ય છે કે જેથી જોગવાઈ પોતે જ સંપૂર્ણપણે મનસ્વી બની જાય અને ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૯(૧)(જી)નું ઉલ્લંઘન કરતી ઠરે. આ વિષયો અત્યંત તકનીકી અને વૈજ્ઞાનિક જટિલતાઓ ધરાવે છે. રાજ્ય વિધાનમંડળ હોય કે કેન્દ્રીય વિધાનમંડળ, તે તમામ આવશ્યકતાઓથી અવગત હોવાનું માનવામાં આવે છે. જ્યારે વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ પછી, બંને સંઘીય અધિનિયમોએ ભેળસેળવાળા ગોળ અથવા નીચી કક્ષાના ગોળથી ગોળને અલગ પાડવા માટે નિશ્ચિત સૂત્ર પ્રદાન કર્યું છે, ત્યારે રાજ્ય વિધાનમંડળે એ જ નિર્દેશ અપનાવી અને એવું સૂત્ર નિર્ધારિત કર્યું છે કે જે ગોળ અને સડેલા ગોળ વચ્ચે વધુ ચોક્કસ વૈજ્ઞાનિક ભેદ પ્રસ્થાપિત કરે, ત્યારે અમારા મત મુજબ, આવી વ્યાખ્યાને મનસ્વી ગણાવીને રદ કરી શકાય નહીં.

૨૪. માત્ર થોડા પરિઘીય મુદ્દાઓ બાકી રહે છે. એશેન્શિયલ કોમોડિટીઝ અધિનિયમમાં ભિન્ન માપદંડ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હોય, અને તે કેન્દ્રીય કાનૂન હોય, તેથી રાજ્ય વિધાનસભા માટે ‘ગોળ’ શબ્દની જુદી અથવા વધુ

કડક વ્યાખ્યા નિર્ધારિત કરવી ખુણી ન હતી, તે બાબતે અમે માન્ય થતા નથી. એશેન્શિયલ કોમોડિટીઝ અધિનિયમ સામાન્ય જનહિતમાં, નિશ્ચિત વસ્તુઓના ઉત્પાદન, પુરવઠા અને વિતરણ તથા તેમાંના વેપાર અને વાણિજ્યના નિયંત્રણ માટે બનાવવામાં આવેલ અધિનિયમ છે. એશેન્શિયલ કોમોડિટીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ ની કલમ ૩ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને બહાર પાડવામાં આવેલ ગોળ (ઉપયોગનું નિયમન) આદેશ, ૧૯૬૮ માં કોઈ પદાર્થને ગોળ તરીકે વર્ગીકૃત કરવા માટે એવી જોગવાઈ છે કે જેમાં કુલ ખાંડનું પ્રમાણ વિલયિત ઘન પદાર્થોના ૭૦-૮૫% ની શ્રેણીમાં આવતું હોય. તેમ છતાં, આવી વ્યાખ્યાત્મક જોગવાઈવાળો આદેશ વસ્તુની હેરફેર અને સંગ્રહના નિયંત્રણના હેતુ માટે છે. આ વ્યાખ્યાનો પદાર્થના ગુણવત્તા નિયંત્રણ સાથે કોઈ સંબંધ નથી. ઉદાહરણ તરીકે, ઉક્ત આદેશના નિયમન ૩ માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કોઈ વ્યક્તિ ગોળનો ઉપયોગ ગોળના સ્વરૂપમાં ઉપભોગ માટે; અથવા માનવ ઉપભોગ માટેના ખાદ્ય, પીણું અથવા ઔષધિ તરીકે વપરાતી, પરંતુ મધ્યસેવનયોગ્ય દારૂ ન હોય તેવી કોઈ વસ્તુની તૈયારી માટે; અથવા પશુઆહાર માટે સિવાય અન્ય કોઈ હેતુ માટે નહીં કરે. નિયમન ૪ દ્વારા અધિકૃત અધિકારીને, ઉક્ત આદેશનું પાલન સુનિશ્ચિત કરવા અથવા પોતાની જાતને સંતોષ થાય તે માટે કે આ આદેશનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે, તે દૃષ્ટિએ શોધ અને જમીની સત્તા સોંપવામાં આવી હતી. નિયમન ૪ ની જુદી જુદી કલમો એ બાબત સ્પષ્ટ કરે છે કે આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ નિયમન ૩ ના પાલનને સુનિશ્ચિત કરવા માટે કરવો હતો. તેથી, એવો આદેશ એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો કે તેમાં સમાવિષ્ટ પદાર્થો, જેમાં ગોળ અથવા જાગરીનો સમાવેશ થાય છે, તેમનો ઉપયોગ માત્ર નિર્ધારિત હેતુઓ માટે જ થાય અને અન્ય કોઈ હેતુ માટે નહીં. આ રીતે, એશેન્શિયલ કોમોડિટીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ સંપૂર્ણપણે ભિન્ન ક્ષેત્રમાં કાર્યરત હતો. ગોળ (ઉપયોગનું નિયમન) આદેશ, ૧૯૬૮ નો હેતુ અને ઉદ્દેશ પણ સંપૂર્ણપણે જુદા હતા. બીજી તરફ, બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૮ રાજ્યની પ્રતિબંધ નીતિના ક્ષેત્રમાં કાર્યરત છે. “સડેલો ગોળ” શબ્દપ્રયોગની જોગવાઈ આવી નીતિને આગળ વધારવા માટે છે, જેથી એવો ગોળ, જે અન્યથા માનવ ઉપભોગ માટે યોગ્ય નથી, તેનું ઉત્પાદન

અને વેચાણ ન થાય, કારણ કે તેનો ઉપયોગ મધપેયો અથવા ગેરકાયદેસર દારૂની તૈયારીઓમાં થવાની ઊંચી સંભાવના છે.

૨૫. આ દલીલ કે ગોળ સડેલો ગોળ છે કે નહીં તે નિશ્ચિત કરતી વખતે કલમ ૨ (૩૯-એ) માં સમાવાયેલ વ્યાખ્યાના બંને ભાગોનું

બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમનું એકસાથે પરીક્ષણ અને અમલીકરણ કરવું જરૂરી છે, અને તે માત્ર નકારી કાઢવા માટે જ નોંધવામાં આવવું જરૂરી છે. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, વ્યાખ્યા બે ભાગોમાં સમાયેલ છે. વ્યાખ્યાનો મુખ્ય ભાગ “સડેલો ગોળ” શબ્દનો અર્થ એવો કરે છે કે જે પ્રવાહી, અર્ધપ્રવાહી અથવા ચીકણા સ્વરૂપમાં હોય અને ગંદું, દુર્ગંધયુક્ત, ઘૃણાસ્પદ અથવા વિઘટિત થઈ જવાને કારણે માનવ સેવન માટે અયોગ્ય હોય. વ્યાખ્યાનો ઉત્તરાર્ધ ભાગ, જે વિવાદિત સુધારા દ્વારા ઉમેરવામાં આવ્યો હતો, તેમાં સમાવેશક ભાગ છે અને તે જોગવાઈ કરે છે કે એવો “સડેલો ગોળ” શબ્દ તેમાં પણ સમાવેશ કરશે કે, જો રાસાયણિક વિશ્લેષણમાં એવું જાણવા મળે કે તેમાં અન્ય બાબતો ઉપરાંત, ઈન્વર્ટ શુગર તરીકે દર્શાવેલ કુલ સાકર ૮૦% કરતાં ઓછી અને સુક્રોઝ ૬૦% કરતાં ઓછી છે. તેથી સરળ શબ્દોમાં, જો કોઈ પદાર્થ આ વૈજ્ઞાનિક નિર્દેશની અંદર આવે, અર્થાત્ એવો ગોળ કે જેમાં કુલ સાકર ૮૦% કરતાં ઓછી અને સુક્રોઝ ૬૦% કરતાં ઓછી હોય, તો વ્યાખ્યાના સમાવેશક ભાગના બળે તે “સડેલો ગોળ” શબ્દની વ્યાખ્યાની અંદર આવશે અને એવો પદાર્થ માનવ સેવન માટે અન્યથા અયોગ્ય છે કે નહીં તે નિર્ધારિત કરવા માટે, તે ગંદું, દુર્ગંધયુક્ત, ઘૃણાસ્પદ અને વિઘટિત છે કે નહીં એવા વ્યાખ્યાના મુખ્ય ભાગમાં દર્શાવાયેલા માપદંડો પર તેની કસોટી કરવી આવશ્યક નહીં રહે. વ્યાખ્યાના આ બે ભાગો અલગ અને સ્વતંત્ર છે અને કોઈપણ સ્થિતિમાં, જ્યાં કોઈ પદાર્થ કલમના મુખ્ય ભાગમાં આવે કે સમાવેશક ભાગમાં આવે, તેને “સડેલો ગોળ” તરીકે ઓળખવામાં આવશે.

૨૬. આવી વિધાનવ્યવસ્થા ભારતના સમગ્ર પ્રદેશમાં મુક્ત વેપાર, વાણિજ્ય અને અવરજવર અંગે અરજદારોના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે એવો વિવાદ કે

બંધારણની કલમ ૩૦૧ અંગે આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા એમ/એસ. ના કેસમાં વિગતવાર વિચારણા કરવામાં આવી હતી.

કાંતિલાલ એન્ડ કંપની વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય એક.

(ઉપરોક્ત) [જેની અપીલમાં પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી દ્વારા the

રજાકભાઈ ઈસાકભાઈના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત

મન્સુરી અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય.

(ઉપરોક્ત). અદાલતે ઉક્ત કેસમાં અરજદારોની દલીલને નીચે મુજબ નોંધેલી:

“૧૨. આ પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, હવે અમે અરજદારો તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલી પ્રથમ અને દ્વિતીય દલીલો તરફ વળીએ છીએ. શ્રી નાણાવટીના મતે, કલમો ૬૪ અને ૬૪એ, કલમ દ્વારા બાંહેધરી આપવામાં આવેલ વેપાર અને અવરજવરની સ્વતંત્રતા ઉપરના પ્રતિબંધોના સ્વરૂપની છે.

૩૦૧. અનુચ્છેદ ૩૦૧ આ મુજબ છે: “આ ભાગની અન્ય જોગવાઈઓને આધીન રહીને, ભારતના સમગ્ર પ્રદેશમાં વેપાર, વાણિજ્ય અને અવરજવર મુક્ત રહેશે.” તેમનો દલીલ એવો રહ્યો છે કે ગોળના કબજા, ઉત્પાદન, ઉપયોગ અને ઉપભોગ ઉપરનો નિયંત્રણ તે વસ્તુમાં વેપાર, વાણિજ્ય અને અવરજવરની સ્વતંત્રતા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. બીજું, તેમનો એવો દલીલ રહ્યો છે કે અનુચ્છેદ ૩૦૪ નો ખંડ (બી) બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ની કલમો ૬૪ અને ૬૪એને રક્ષણ આપતો નથી. ” બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૧ અંગે સર્વોચ્ચ અદાલતના વિવિધ નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરતાં, અદાલતે નીચે મુજબ નિષ્કર્ષ નોંધ્યો:

“૩૧. અમે જેમના સંદર્ભ આપ્યા છે એવા અનેક નિર્ણયોમાં જે સિદ્ધાંત સુસ્થાપિત કરવામાં આવ્યો છે તે એ છે કે જે વિધાન સીધી રીતે અથવા તાત્કાલિક રીતે વેપાર, વાણિજ્ય અને અવરજવરનાં સ્વાતંત્ર્યને મર્યાદિત

કરે છે, તે બંધારણના કલમ ૩૦૧ ની જોગવાઈઓને આકર્ષે છે, અને જે વિધાન આકસ્મિક રીતે વેપાર, વાણિજ્ય અથવા અવરજવરને નિયમિત કરે છે, તે બંધારણના કલમ ૩૦૧ ની જોગવાઈઓને આકર્ષતું નથી.

૩૨. જ્યાં સુધી આક્ષેપિત વિધાનનો સંબંધ છે, તે વેપાર, વાણિજ્ય અને આવાગમનના મુક્ત પ્રવાહ પર સીધી રીતે અથવા તાત્કાલિક રીતે પ્રતિબંધ મૂકતું નથી. આક્ષેપિત વિધાનનો મુખ્ય ઉદ્દેશ સડેલા ગોળને ગેરકાયદેસર દારૂના નિસ્ચંદનના માર્ગોમાં વાળી દેવામાં આવે તે અટકાવવાનો છે. તે રાજ્યમાં પ્રતિબંધ નીતિને વધુ કડક બનાવવાના અને તેનું કડક તથા અસરકારક અમલીકરણ કરવાના હેતુથી ઘડવામાં આવ્યું છે. તે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૪૭ દ્વારા અભિપ્રેત નીતિ છે અને આક્ષેપિત વિધાનને ૧૯૫૧માં જેમ કાયદેસર અને માન્ય માનવામાં આવ્યું હતું તેમ અહીં પણ માનવામાં આવ્યું. રાજ્યની પ્રતિબંધ નીતિના છિદ્રોને બંધ કરવાના આ મુખ્ય હેતુને સિદ્ધ કરવા માટે જ આક્ષેપિત વિધાન ઘડવામાં આવ્યું છે. પ્રસંગોપાત તે સડેલા ગોળમાં વેપાર, વાણિજ્ય અને આવાગમનની સ્વતંત્રતાનું નિયમન કરે છે. અમે એટલું કહેવા સુધી નહીં જઈએ કે સડેલો ગોળ વેપારના ક્ષેત્રથી સંપૂર્ણપણે બહાર છે; રાજ્યમાં પ્રતિબંધ નીતિના અમલીકરણ જેવા વધુ મહત્વના અને ઊંચા હેતુની સેવા માટે ઘડાયેલા વિધાન દ્વારા વેપાર, વાણિજ્ય અને આવાગમનનું પ્રસંગોપાત નિયમન કરી શકાય છે. તેથી, અમારા મતે, આક્ષેપિત વિધાન પર અનુચ્છેદ ૩૦૧ લાગુ પડતો નથી. તેથી, તે અનુચ્છેદ ૩૦૪(બી) દ્વારા સંરક્ષિત છે કે નહીં તે પ્રશ્ન ઉદ્ભવતો નથી. બાબતને આ દૃષ્ટિએ જોતા, રાજ્ય સરકાર માટે અનુચ્છેદ ૩૦૪ના ખંડ (બી) ની જોગવાઈના પરંતુકમાં કલ્પાયેલ મુજબ રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરી મેળવવી આવશ્યક નહોતી.” અમારા મતે, અમારી અદાલતના એમ/એસ. કાંતિલાલ એન્ડ કો. વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અબ્ર. (સુપ્રા)ના કેસમાં આવેલ નિર્ણયનો આ ભાગ અરજદારોની દલીલનો જવાબ આપી દે છે. અમને એ બાબતની જાણ છે કે એમ/એસ. કાંતિલાલ એન્ડ કો. વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અબ્ર. (સુપ્રા)ના કેસનો નિર્ણય બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમની સુધારા-પૂર્વ કલમ ૨(૩૯-એ) ની પૃષ્ઠભૂમિમાં

આપવામાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં, સુધારા અધિનિયમ ૨૦૦૩ના ૨૭ દ્વારા કરવામાં આવેલ ઉમેરા કારણે સ્થિતિમાં કોઈ મહત્વપૂર્ણ ફેરફાર આવ્યો નથી. જો કોઈ નિર્દિષ્ટ ઉત્પાદક દ્વારા બનાવવામાં આવેલ ‘ગોળ’ ફૂડ સેફ્ટી એન્ડ સ્ટાન્ડર્ડ અધિનિયમ, ૨૦૦૬ હેઠળ નિર્ધારિત આવશ્યક ધોરણોને પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળ જાય, અને તે ધોરણો બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમની કલમ ૨(૩૯-એ) ના આક્ષેપિત સુધારા હેઠળ નિર્ધારિત ધોરણો જેવા જ હોય, તો કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં તે ઉત્પાદક પોતાને દંડને આધીન બનાવશે. એવો કોઈ ‘ગોળ’ અન્યથા મુક્તપણે વેપારમાં મૂકવામાં અથવા પરિવહન કરવામાં પણ આવી શકતો નથી.

૨૭. પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતા, અમને અરજામાં કોઈ સારત્વ જણાતું નથી. તેથી, તે નામંજૂર કરવામાં આવે છે. નિયમનો નિવાર કરવામાં આવે છે. વચગાળાની રાહત રદ કરવામાં આવે છે.

૨૮. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલની વિનંતિ પર, જેને પ્રતિવાદીઓએ વિરોધ કર્યો હતો, આ આદેશ તા. ૩૦.૦૯.૨૦૧૪ સુધી સ્થગિત રહેશે.

(અકીલ કુરેશી, જે.)

(જે.બી. પારડીવાળા, જ.)

જ્યોતિ

વિષય:-બોમ્બે પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની સુધારેલી કલમ ૨(૩૯-એ) હેઠળ ‘સડેલા ગોળ’ ની વ્યાખ્યાની બંધારણીય માન્યતાને પડકારતી અરજી નામંજૂર કરવા બાબત.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.The

~~અસ્વીકરણઃ સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.~~

The translation of this judgement has been provided by M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

અસ્વીકરણઃ સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.